

tiirto saarola

NOLIA

Pitkäniemen kulttuurimaisemaselvitys 05.02.2007

Sisällysluettelo

Johdanto.....	4
Suunnittelualue.....	4
Maisemallinen yleiskuva.....	4
Topografia.....	5
Maaperä.....	5
Kasvillisuus.....	5
Vesistöt ja pohjavedet.....	6
Maisemarakenne.....	6
Maiseman historia ja kehittyminen.....	8
Maiseman erityisarvot suunnittelualan näkökulmasta.....	14

Johdanto

Pitkänien kulttuurimaisemaselvitys on laadittu osana valmisteilla olevaa Pitkänien pohjoisen osan asemakaavamuutosta. Asemakaavamuutoksella pyritään muodostamaan ympäristörakentamisen osaamiskeskittymä. Alueelle tulisi sijoittumaan ympäristörakentamisen koulutus- ja tutkimustoimintaa, kasvihoonetuotantoa sekä alaa tukevaa yritystoimintaa. Lisäksi alueella tulisi olemaan kasvava merkitys virkistystoiminnoille.

Pitkänien alue on kokonaisuutena valtakunnallisesti merkittävä kulttuurihistoriallinen ympäristö. Asemakaava-alue rajautuu etelässä rakennuskannaltaan ja ympäristöltään valtakunnallisesti merkittävään mielisairaala-alueeseen. Asemakaava-alueeseen kuuluvat pellot ovat olennainen osa Pitkänien maisemakokonaisuutta.

Kulttuurimaisemaselvityksellä on pyritty varmistamaan, että maisemalliset arvot ja erityisesti ympäristön historiallinen jatkuvuus saadaan turvattua, mikäli asemakaavan mukaiseen rakentamiseen ryhdytään. Kulttuurimaisemaselvitys tukee paitsi asemakaavaa myös samaan aikaan laadittava aluen laajempaa maankäytön ja viherympäristön yleissuunnitelmaa.

Selvityksen ovat laatineet Tampereen teknillisen yliopiston yhdyskuntasuunnittelun laitoksella maisema-arkkitehti Samuli Alppi ja arkkitehti Sanna Ilanen.

Suunnittelualue

Pitkänien alue sijaitsee Nokian kaupungin itäosassa Pyhäjärven työntyvällä niemellä. Aluetta rajaavat idässä Tampereen läntinen kehätie (vt 3) ja pohjoisessa Nokia – Tampere moottoritie (vt12). Etelässä ja lännessä rajana on Pyhäjärven ranta.

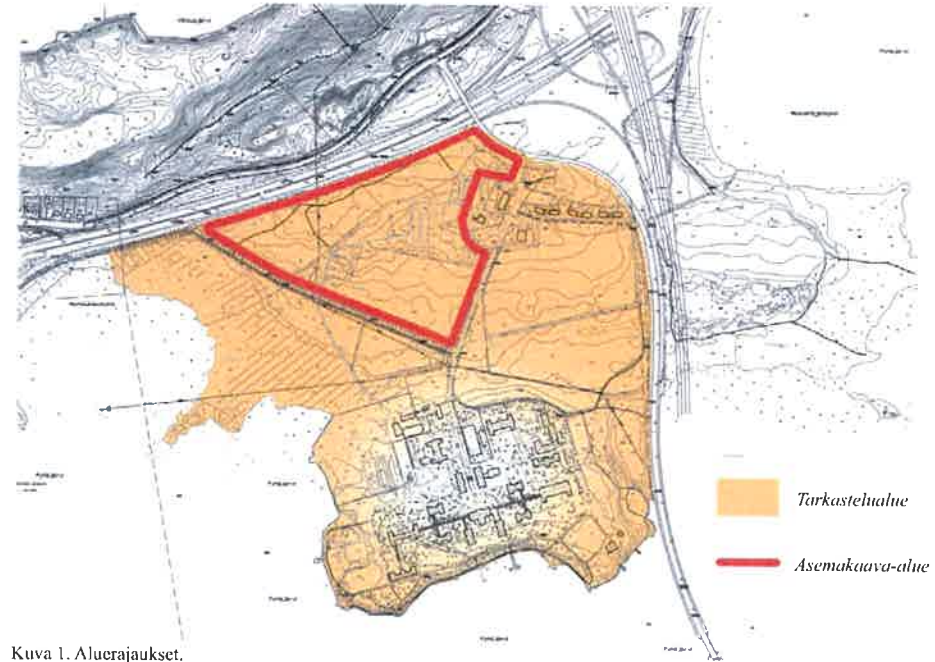
Pitkänien eteläosassa on Pitkänien sairaala-alue, länsiosassa laaja matala ranta-alue, laiduntamiseen käytetty ranta-alue ja idässä ja pohjoisessa peltoalueet. Pohjoisosan rinteellä metsäkaista rajaa alueen vt 12:sta. Pellot ja ranta-alue muodostavat keskeisen avoimen maisematilan.

Kulttuurimaisemaselvitys koskee laajempaa selvitysalueutta. Selvitysalueen ja varsinaisen asemakaava-alueen laajuus käy ilmi kuvasta 1. Sairaalan alueelta on tehty useita aiempia selvityksiä, jotka on esitetty lähdeluettelossa, ja niitä täydennetään valmisteilla olevan maankäytön ja ympäristön yleissuunnitelman yhteydessä. Kulttuurimaisemaselvitys ei käsittele Pitkänien rakennettua sairaala-alueutta, mutta sitä koskevien aiempien selvitysten tiedot on kuitenkin huomioitu.

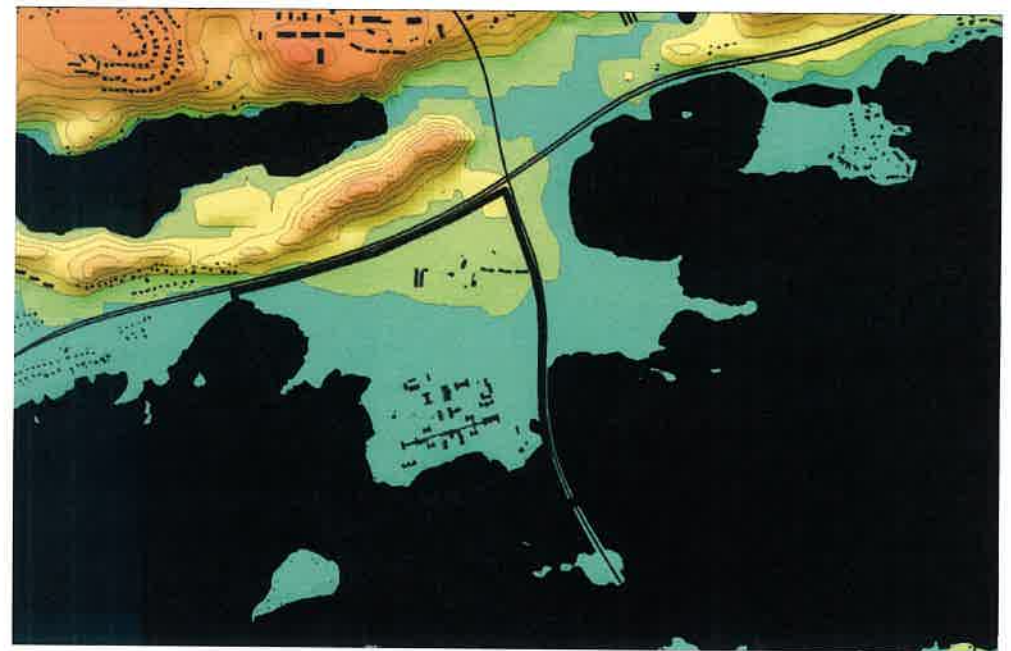
Maisemallinen yleiskuva

Selvitysalue kuuluu valtakunnallisessa maisemamaakuntajaossa Hämeen viljely- ja järvi-maahan ja tarkemmin Keski-Hämeen viljely- ja järvisuutuun. Näillä alueilla ovat tyypillisiä laajat ja viljavat viljelyalueet sekä suuret järvaltaat ja reittivesistöt. Monet vesireitit ovat syntyneet verraten tasaisen kallioperän ruhjelaaksoihin. Kallioperän peittävät tavallisesti erilaiset pohjamoreenikerrostumat, maisemamaakunnan etelä- ja keskiosassa on lisäksi jonkin verran kumpumoreeneja ja drumliineja. Koko alueella, mutta erityisesti etelässä ja keskiosissa on runsaasti maisemallisestikin erottuvia harju- ja reunamuodostumia. Lisäksi näillä alueilla on kulttuurimaisemaa leimaavia laajoja ja viljavien savikkoalueita.

Suhteessa suurmaiseman hallitseviin muotoihin Pitkänien tekee erikoiseksi sen sijainti ylänköalueen ja harjuvyöhykkeen eteläreunasta työntyvällä laajahkolla ja suhteellisen tasaisella niemellä. Pyhäjärven maisemassa Pitkänien alue on sijainnut erittäin hallitsevalla paikalla, mutta vuonna 1973 rakennettu Rajasalmensilta penkereineen on heikentänyt alueen maisemallista merkitystä.

Kuva 1. Aluerajaukset.

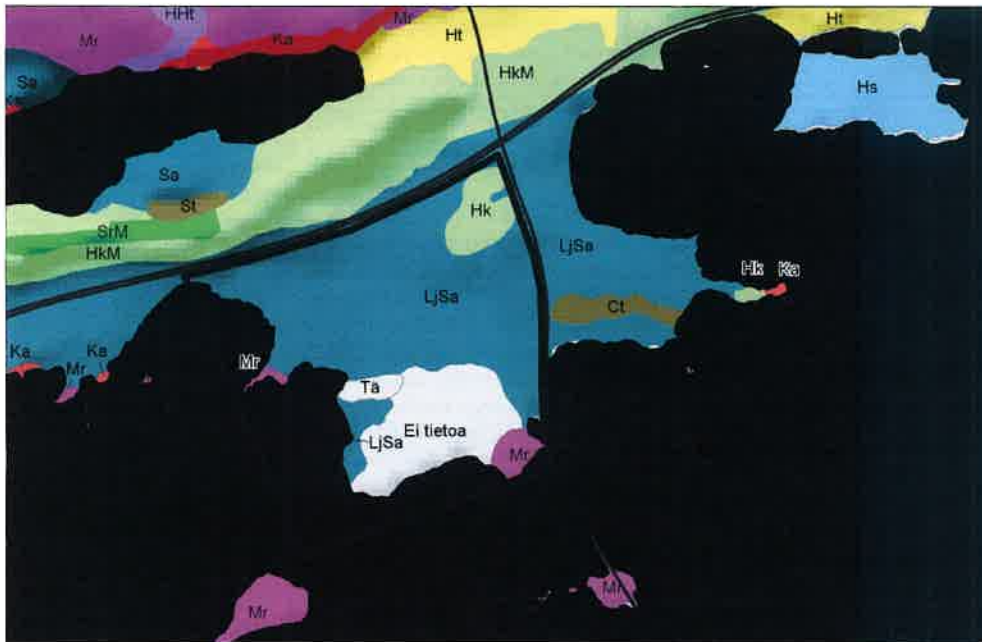
Kuva 2. Alueen korkeussuhteet. (Nokian kaupungin paikkatietojärjestelmä)

Topografia

Alue on suhteellisen tasainen (kuva 2), maanpinnankorkeus vaihtelee Pyhäjärven pinnan tasosta, noin 78 metristä, 84 metriin nousten loivasti kohti koillista. Sairaala-alueella maanpinnan korkeus on lähes kaikkien rakennusten kohdalla yli + 81 metriä. Myös alueen koillis- ja itäpuolelta ohittavat tiet penkereineen ja meluvalleineen ovat merkittäviä näkymiä rajaavia tekijöitä. Pohjoisessa maisemaa rajaa luode-kaakkosuuntainen harjumuodostelma, joka jatkuu suurempana kokonaisuutena Hämeenkankaalta Pyynikinharjun kautta edelleen Salpauselkään asti. Maatilan harjun korkein kohta sijaitsee n. +119 m merenpinnan yläpuolella. Kaava-alueen alavin kohta sijaitsee puolestaan sen eteläosassa, peltoaukeiden ja sairaala-alueen välisessä notkossa, missä korkeudet ovat +78 metrin tasoa.

Maaperä

Kaava-alueen maaperä (kuva 3) on pääosin liejusavea. Sitä on kertynyt allasmaiseksi muodostelmaksi ympäröivien korkeampien maastonkohtien välille. Alueen pohjoispuolella sijaitseva harjujakso kuuluu Näsijärven reunamuodostumiin ja on tärkeä pohjavedenmuodostaja. Maaperältään harjualue on sille tyypillisesti hiekkamoreenia. Myös alueen pohjoisosassa sijaitsevan rakennusryhmän vaiheilla maaperä on hiekkaa. Etelässä kaava-alueen ulkopuolella erottuvat maalajillaan niemiä kärjet, jotka ovat moreenia. Sairaala-alueen maaperä on pääosin kartoittamaton. Vuonna 1957 rakennuksen 11 perustamista varten tehdyissä kairauksissa todettiin maaperän olevan varsin löyhää ja sisältävän mm. ylimpänä savea, sitten hiettaa, hiesuista hiettaa ja alimpana kiviä moreenimuodostumana.

Kuva 3. Maaperäkartta. (Nokian kaupungin paikkatietojärjestelmä)

Kasvillisuus

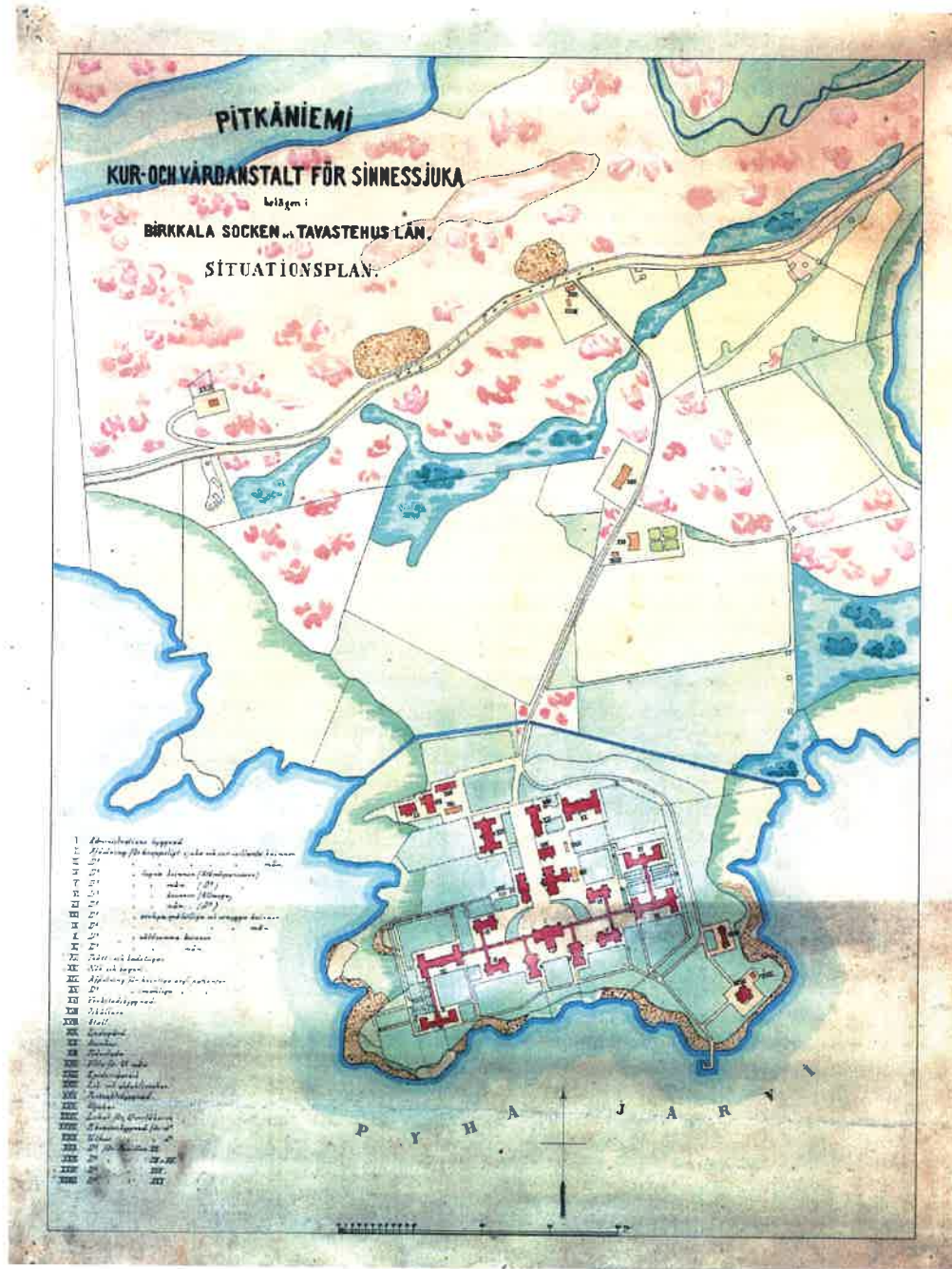
Pitkäniemen alueen kasvillisuus on monipuolista sekä luonnon- että kulttuurikasvillisuuden osalta. Lajistoon kuuluu monia harvinaisuuksia, mm. käärmeukuusi, marjakuusi, hevoskastanja ja punasaarni. Sairaala-alueella on puiston oheessa ylläpidetty hyötypuutarhaa, jossa on kasvatettu myös lääkekasveja. Hyötypuutarha perustettiin sairaalan ensimmäisen ylilääkärin Emil Hougbergin toimesta, myöhemmin myös muut ylilääkärit olivat kasveista kiinnostuneita ja kehittivät hyötypuutarhaa. Harvinaiset kasvit keskittyvät ylilääkärin, ns. Linnan, ympäristöön, joukossa on sekä luonnonvaraisia että siirännäisharvinaisuuksia. Jääkauden jälkeisen lämpöaallon jäännelajia kynäjalavaa esiintyy Markluhdan lahden rannalla. Kynäjalava on rauhoitettu ja sitä löytyy enää lähinnä Pyhäjärven ja Vanajaveden rannoilta. Markluhdan lahden kasvillisuus on myös muilta osin erityislaatuista ja se on tällä hetkellä suojeltu.

Luonnonkasvillisuuden osalta merkittävä Markluhdan lahti (kuva 6) on ns. eutrofinen lahti, jonka alueella kasvaa vaatelia vesilajisto ja myös laajalla rantaruohikolla on oma erikoislajistonsa. Alueen lajistoon kuuluvat mm. leveälehtiosmankäämi, järviruoko, ranta-alpia ja ulpukka. Rantapuusto koostuu pääasiassa tervalepistä, haavoista ja koivuista. Lahti on merkittävä linnustonsa kannalta. Siellä on tavattu pesimässä esimerkiksi silki-kiukkuja, nokikanoja, tukkasotkia ja härkälintuja. Alue on yksi etappi muuttolintujen johtoreitillä lounais-koillissuunnassa Pyhäjärven ja Näsijärven yli.

Myös itse sairaala-alueen ulkopuolella olevissa puistoissa on monipuolista kasvillisuutta ja monet istutetut ryhmät sekä mm. puukujanteet muodostavat tärkeitä maisemallisia elementtejä. Suunnittelualueella tärkeimmät tällaiset elementit ovat puukujanteet; koilliseen johtava koivukujanne ja luoteeseen johtava hopeapajukujanne. Pääkujanteen 1946 istutetut koivut ovat ikääntyneitä ja suhteellisen huonossa kunnossa. Kujanteen maisemallisen arvon säilyttämiseksi niitä tulisi vähitellen uudistaa. Myös alueen pohjoisosan hiekkamaalla sijaitsevat männyt ovat tärkeitä maiseman kokonaisuuden ja erityisesti alueen sisäntulon kannalta. Tallin puisto, Väntä lite ja Pellonpään puisto (kuva 6.) muodostavat omat puistosaarekkeensa ja rajaavat maisemaa keskeisiltä osin. Näissä erityisesti aluskasvillisuuden osalta on tapahtunut umpeenkasvua, joka heikentää puistojen maisemallista arvoa. Pitkäniemen maisemalle tyypillisiä ovat myös rakennusten ja kasvillisuuden yhdessä muodostamat rajapinnat, yksi näistä on rakennus 15:sta edustalta kohti rakennus 11:sta jatkuva tietä reunustava metsävaahterarivistö. Se on myös tärkeä osa ohi kulkevan paikallisten tiemaisemaa.

Vesistöt ja pohjavedet

Vesiyhteys oli merkittävä tekijä Pitkäniemen sairaalan sijoituspaikan valinnassa. Erityisesti Pyhäjärven kautta kulkeva liikenne oli tärkeässä asemassa, koska maanteiden kunto oli monin paikoin huono. Heti vuonna 1900 Pitkäniemen sairaalalle hankittiin oma höyrylaiva, joka liikennöi kahdesti viikossa Tampereelle. Tampereelta Pitkäniemen kautta Maatilaan liikennöivät myös höyryalukset Sampo ja Viikinsaari 2. Säännöllinen laivaliikenne päättyi kuitenkin 1920-luvun puolivälissä, kun linja-autoliikenne alkoi. Nykyiset sairaalan puiston ranta-alueen kiveykset ja laiturit on kuitenkin rakennettu vasta laivaliikenteen päättymisen jälkeen 1930-luvulla. Säännöllisen laivaliikenteen laituri sijaitsi niemen kaakkoiskulmassa ylilääkärin asunnon lähetyvillä. Nykyisin rantoja käytetään pääosin virkistykseen. Niemen länsipuolella sijaitsevat mm. sairaalan uimaranta sekä

Kuva 4. Asemapiirros Pitkänien alueelta viime vuosisadan alusta, (Pitkänien sairaala).

Kuva 5. Yliiläkärin asunnon, ns. Linnan, ympäristöä. (Sanna Ilanen)

Markludhan lahteen työntyvässä kapeassa niemenkärjessä lintutorni. Lännen puolen ranta-alueella on myös täyttömaata, joka on osin maisemoitunut ja osin muodostaa epämääräistä vyöhykettä peltoaukeiden ja rannan välille. Maatilanharju on merkittävä pohjaveden muodostumisalue, sen suojavyöhyke ulottuu suunnittelualueen pohjoisosiin ja asettaa rajoituksia maankäytölle.

Maisemarakenne

Pitkänien alueen maisemassa voidaan havaita kolme selkeää erillistä vyöhykettä; pohjoisosan metsävyöhyke, keskellä sijaitseva alava viljelymaisema sekä itse sairaala-alue rakennuksineen ja puistoineen (kuva 6). Suunnittelualueella erityisen merkittävänä voidaan pitää sairaalalle johtavan pääkujanteen idän puoleista peltomaisemaa, jota rajaavat puukujanteen lisäksi maisemaan avautuvat rakennukset – pohjoisessa nykyisin päiväkodin käytössä oleva puurakennus sekä etelässä rakennus 15. Näissä kohdissa myös maisemallisten vyöhykkeiden rajautuminen on selväpiirteistä. Puukujanteen länsipuoleisella peltoaukealla maisemavyöhykkeiden rajautuminen on epämääräisempää. Aukean pohjoisosassa sijaitsevat nykyisin sairaalan terapiakäytössä olevat kasvihuoneet sekä viljelypalstat ja jonkin verran mm. marjapensaita. Nokian kirkon suuntaan johtavan hopeapajukujanteen eteläpuolella laidunnukseen käytetty peltoaukea rajoittuu täyttömaa-alueeseen, jota on käytetty mm. kiinteistöhuollon varstoalueena.

Kuva 6. Koostekartta maisemarakenteesta. (pohjakartta Nokian kaupunki)

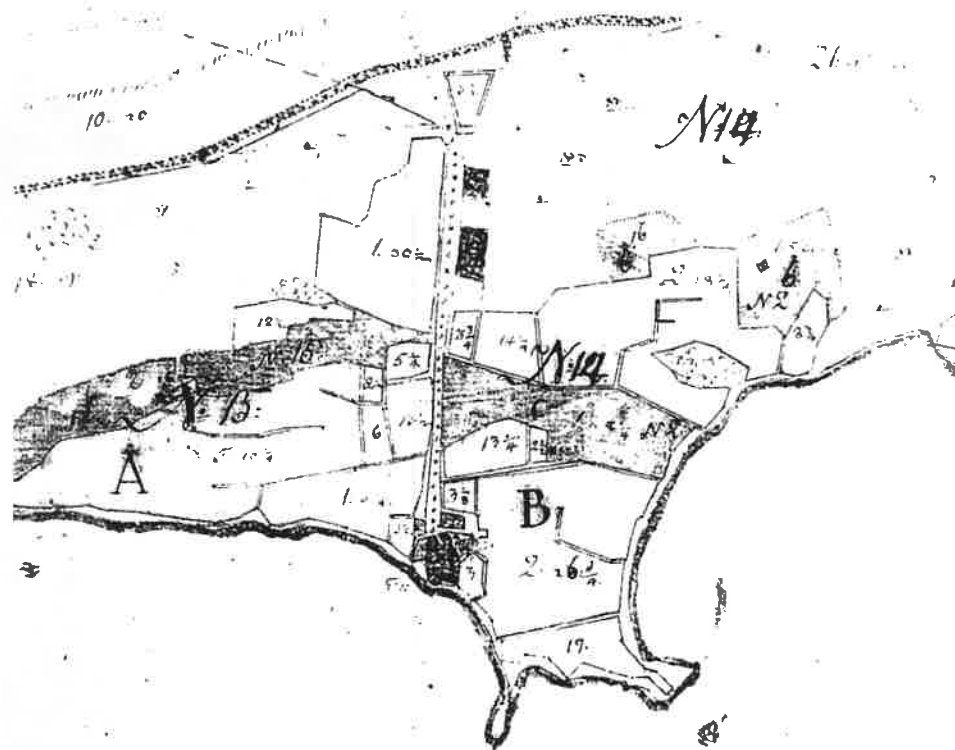
Maiseman historia ja kehittyminen

Pitkänien alueella on ollut asutusta jo kivilaudelta lähtien, mistä on todisteena kivilautinen muinaisjäännös. Lisäksi Pellonpäänpuistossa selvitetään parhaillaan (Pirkanmaan maakuntamuseo) mahdollista muinaisjäännöstä (kuva 6). Alueella on tehty myös muita kiinnostavia löytöjä; sairaalan päärakennuksen kaivuutöiden yhteydessä löydettiin rahakätkö, joka oli peräisin 1600-luvulta. Ensimmäiset kirjalliset tiedot alueen asutuksesta ovat vuodelta 1439, pysyvämmäksi se muuttui 1500-luvulla, jolloin kylässä oli kolme taloa. Tiloista tuli myöhemmin kruunun omaisuutta.

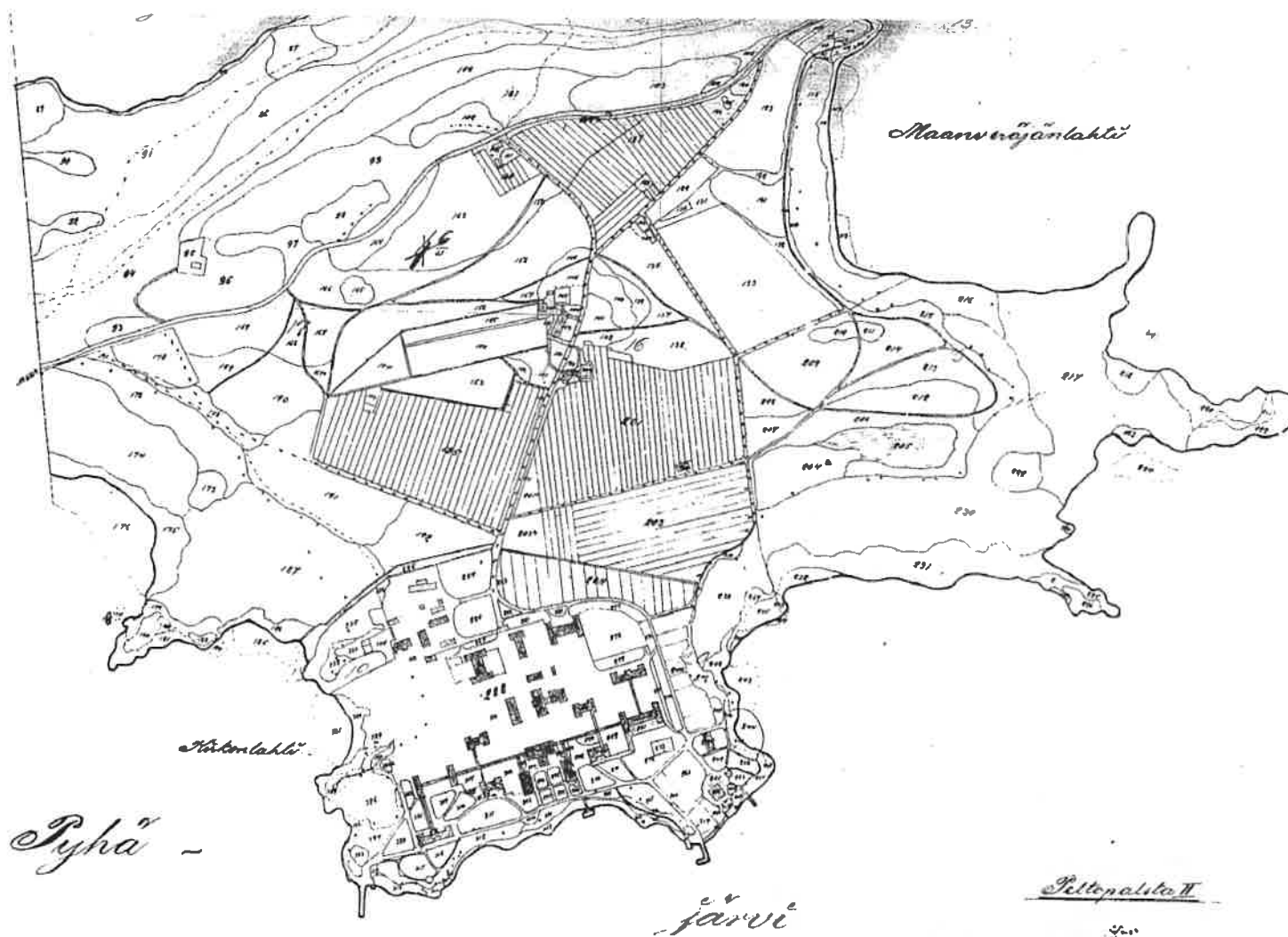
Pitkänien korrettin virkatalo perustettiin 1698, kun ruotujakolaitosta järjestettiin. Virkatalossa ei kuitenkaan tiettävästi asunut upseeria, vaan entiset kruunun talonpojat ryhtyivät viljelemään tilaa lampuoteina. Tältä ajalta on myös vanha maakirjakartta (kuva 13), josta käyvät ilmi alueen maisemalliset piirteet 1600-luvun lopulla. Tällöin viljelyksessä olleet pellot sijaitsivat pääasiassa nykyisen sairaalan alueella, lisäksi ojien varsilla oli niittyjä. Virkatalolle valmistui päärakennus 1730-luvulla, mutta se määrättiin purettavaksi huonokuntoisuuden vuoksi jo 50 vuotta myöhemmin. Virkatalot olivat kruunun omistuksessa. Kuninkaankartastosta (kuva 14) voidaan puolestaan havaita, että 1700-luvun loppuun mennessä niittyjä tai mahdollisia laidun alueita on laajennettu niemen itäpuolella ns. Hevoshaassa. Metsävyöhyke puolestaan rajoittuu kujanteisiin ja ojan varsien niittyihin jäaden niiden pohjoispuolelle.

Kuva 7. Ilmakuva Pitkänien sairaalasta 1950-luvun lopulla. (Pitkänien sairaalan arkisto)

Kuva 8. Charta öfver Rahola och Willilä 22/10 1784. (Honkasalo-Kuusisto-Teivas; Pitkänien alueen ympäristöselvitys 1994)

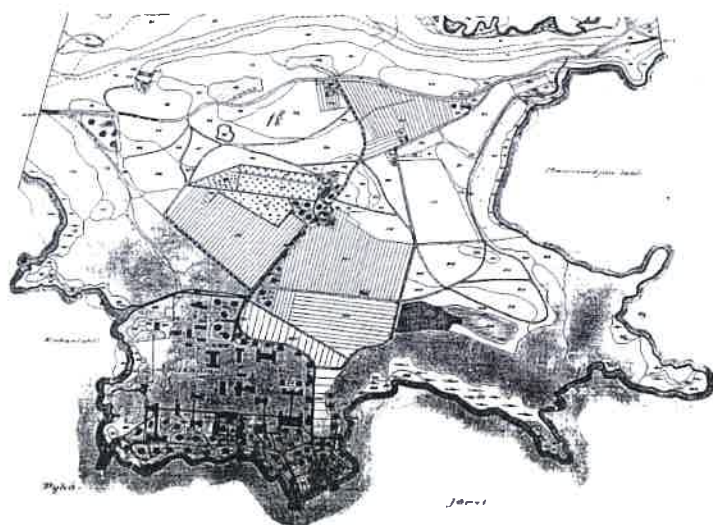

Kuva 9. Kartta Pitkäniemen yksinäisvirkatalon kaikista tiluksista Pirkkalan kunnassa
31.12.1919. (Honkasalo - Kuusisto - Teivas: Pitkäniemen alueen ympäristöselvitys 1994.)

Varsinaisen mullistuksen alueella koettiin, kun Pitkänien virkatalon maat valittiin uuden mielisairaanhoidon keskuslaitoksen sijoituspaikaksi 1800-luvun lopussa. Suomessa oli 1800-luvun puolivälissä kaksi hoitolaitosta mielisairaille ja hoidossa oli epäkohtia. Vähitellen epäkohtien korjaamiseksi ryhdyttiin toimenpiteisiin ja uuden keskuslaitoksen sijoittamista Tampereen seudulle alettiin suunnitella 1890-luvulla. Varsinaiset rakennustyöt alkoivat 1895 ja urakka päättyi lopputarkastukseen loppuvuodesta 1899, jolloin sairaala katsottiin hyväksytyksi valtiolle. Tässä yhteydessä siirtyi myös itse virkatalo sairaalan ylilääkärin valvontaan. Virkatalon hoidosta määrättiin vastaamaan laitoksen taloudenhoitaja, jonka tuli huolehtia siitä, että hoito tuli mahdollisimman huokeaksi ja yksinkertaiseksi sekä töiden järjestämisestä niin kevyiksi, että myös potilaat saattoivat osallistua niihin. Vuoden 1919 viljelypalkstakartta (kuva 9) osoittaa, että peltoalueita laajennettiin 1800-luvun aikana ja sairaalan valmistuttua sen pohjoispuolelle melko tarkkaan nykyisin peltoina oleville alueille. Lisäksi viljelypalkstakartta oli sairaalan itäpuolella nykyisellä pysäköintialueella sekä edelleen niemen koilliskulmassa nykyisen vt 12 liittymäalueella. Maatilalla viljeltiin 1920-luvulla keskuslaitoksen käyttöön mm. ruista, kauraa, hennettä, perunaa, turnipsia, heinää, vihantarehua ja sokerijuurikasta. Myös peltöjen salaajitus aloitettiin jo 1920-luvulla ja sitä jatkettiin edelleen 1930-luvulla, jolloin salaajitettiin 6,5 hehtaaria. Tämän jälkeen salaajituksessa oli vuosien tauko ja sitä jatkettiin vasta 1959.

Pellot olivat 1800-luvun lopulle asti Pitkänien maatilalla omassa viljelyksessä ja maatilalla oli lisäksi eläimiä. Maatila tuotti osan sairaalan tarvitsemista elintarvikkeista ja toisaalta potilaiden työskentely maatilalla töissä sekä puutarhassa oli osa heidän hoitoaan. Potilaiden työpanos oli merkittävä vielä 1960-luvulle asti, kunnes lehmistä luovuttiin. Myös muista eläimistä luovuttiin vähitellen 1970-luvun kuluessa. Samaan aikaan myös viljeltävien hehtaarien määrä väheni, ollen 22,6 ha viljelytoiminnan loppuessa 1987. Tämän jälkeen pelloista on huolehtinut sopimusviljelijä.

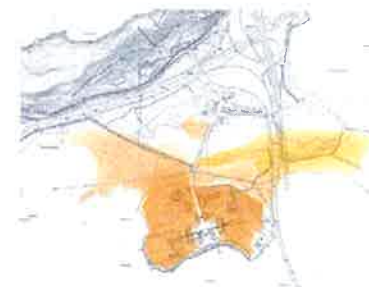
Pitkänien peltomaisema on säilyttänyt 1800-luvun kuluessa muodostuneen laajuutensa pääosin nykypäiviin asti. Maisemaa ovat kuitenkin muuttaneet maatalouden työmenetelmien koneistuminen ja tehostuminen. Lisäksi karjan kasvatuksen lopettaminen on jonkin verran umpeuttanut maisemaa.

Kuva 10. Kartta vuodelta 1933. (Honkasalo - Kuusisto - Teivas: Pitkänien alueen ympäristöselvitys 1994.)

Pellot ja niityt vuoden 1700 tienoilla.

Pellot vuoden 1800 tienoilla.

Pellot vuoden 1900 tienoilla.

Pellot vuoden 1950 tienoilla.

Kuva 11. Viljeltyjen alueiden kehitys Pitkänien alueella.

Kuva 13. Maakirjakartta vuodelta 1693. Tekijä Olof Mört. (<http://www.virtuaaliyliopisto.fi/palvelut/maakirjakartat>)

Kuva 14. Kuninkaan kartasto Suomesta 1775-1805.

Kuva 15. Panoraamakuva Pitkäniemen peltoaukcalta. (Sanna Iltanen)

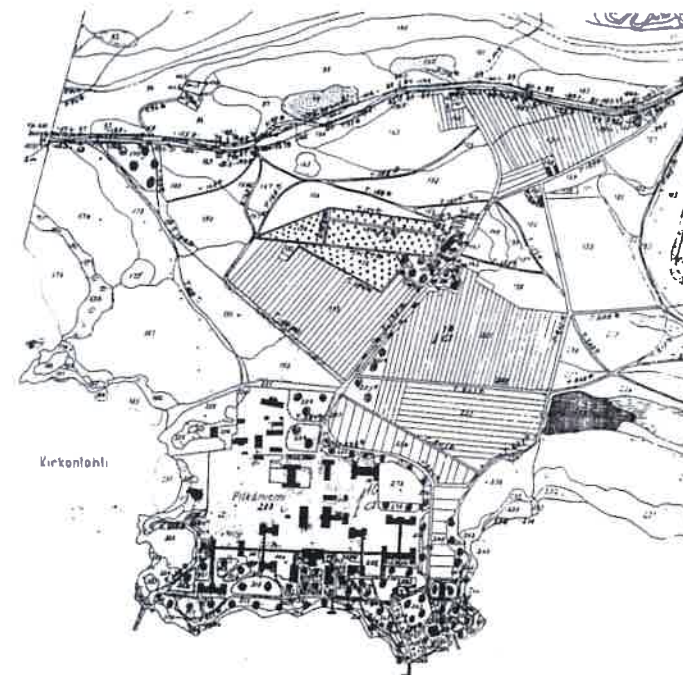
Maiseman erityisarvot suunnittelualueen näkökulmasta

Pitkäniemen maisemapiirteet muodostavat paikallisen erikoisuuden jo luonnonhistoriallisten ominaisuuksiensa puolesta. Niemen kärjissä olevat kalliopaljastumat ja maaperän moreeni tekevät siitä poikkeaman harjuronaa myötäilevästä rantaviivasta. Pitkäniemen alueen keskiosaan varsinaiselle kaava-alueelle jää alavanpi allas, johon on kerääntynyt liejusavea muodostaen pohjan viljelyalueelle.

Selvitysalueella on useita yhtenäisiä arvokkaita kokonaisuuksia, joiden luonne tulisi huomioida mahdollisessa rakentamisessa. Heti nykyistä pääreittiä alueelle saavuttaessa muodostavat maisemallisesti oman kylämäisen ryhmänsä vanhat sairaalan rakennuksiin kuuluvat puurakenteiset paviljongit sekä 1960-luvulla rakennetut rivitalot. Rivitaloissa on asuntojen lisäksi nykyisin myös eläinlääkäriasema, toisessa puurakennuksesta toimii päiväkotitoiminta, lisäksi toisessa paviljongissa on asuntoja ja terapiatoimintaa. Yhdessä mäntyvaltaisen puuston kanssa rakennusryhmä muodostaa tärkeän episodin alueen pääkulkureitillä. Jo 1600-luvun lopun maakirjakartassa on merkitty erilliset palstat tälle alueelle.

Avoin itä-länsisuuntainen maisematila on ehkä merkittävin tekijä alueen maisematilan kannalta. Sitä halkoo sairaalalle johtava koivukujanne ja se kurotuu lähes umpeen Vantaan ja Tallinnun välillä, missä kujanne ja peltoaukea kohtaavat. Erityisesti kujanteen itäpuolella oleva viljelymaisema on säilyttänyt ominaispiirteensä varsin pitkään. Se on myös tärkeä näkymä valtatie kolmen suunnasta, vaikka alueen näkyvyys tien uudelle linjaukselle on heikentynyt melusteiden rakentamisen myötä (2006). Reunapuusto on maisemassa hyvin kehittyntä ja sen takana kohoavat rakennukset tärkeinä kiintopisteinä. Avoimella on kehittynyt vähitellen ojavarsien niityistä viljellyksi peltoiksi, varsinaisina peltoina nykyistä viljelyksessä olevaa aluetta on alettu merkitä 1800- ja 1900-lukujen taitteen kartoissa ja asemapiirroksissa.

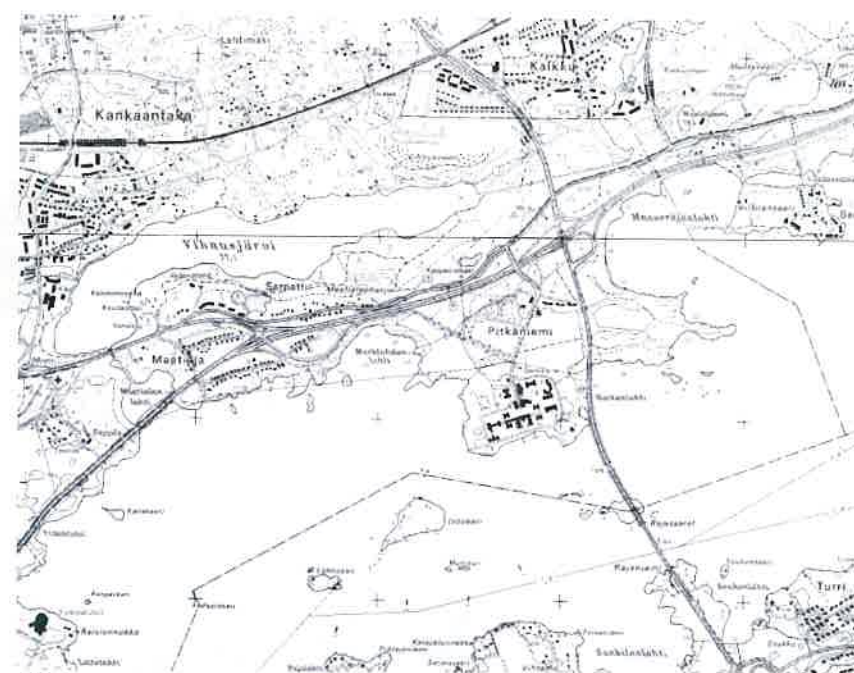
Alueen pääkujanne on vanhimpia maisemassa säilyneitä rakenteita. Se merkitty tienä jo 1600-luvun lopun maakirjakarttaan. Myös toinen Nokian suuntaan lähtevä kujanne kuuluu varhaisimpiin rakenteisiin, ensimmäinen karttamerkintä tästä löytyy kuninkaan kartastosta. Molemmat kujanteet ovat tärkeitä maisemaa jäsentäviä akseleita. Peltoaukeiden läpi kulkevan koivukujanteen päätteenä on pieni havupuumetsikkö. Kujanteen linja taittuu varsinaiselle sairaala-alueelle ja kujanteen puut vaihtuvat vaahteroiksi, taitteen jälkeen näkymän päätteenä on hallintorakennuksen sisäänkäynti ja kupoli.

Kuva 16. Kartta Pitkäniemen tilan rek.n:o 1 tiluksista 1955. (Honkasalo - Kuusisto - Teivas: Pitkäniemen alueen ympäristöselvitys 1994.)

1930
Kuva 17. Aluerakenteen kehitys. (Maanmittauslaitos)

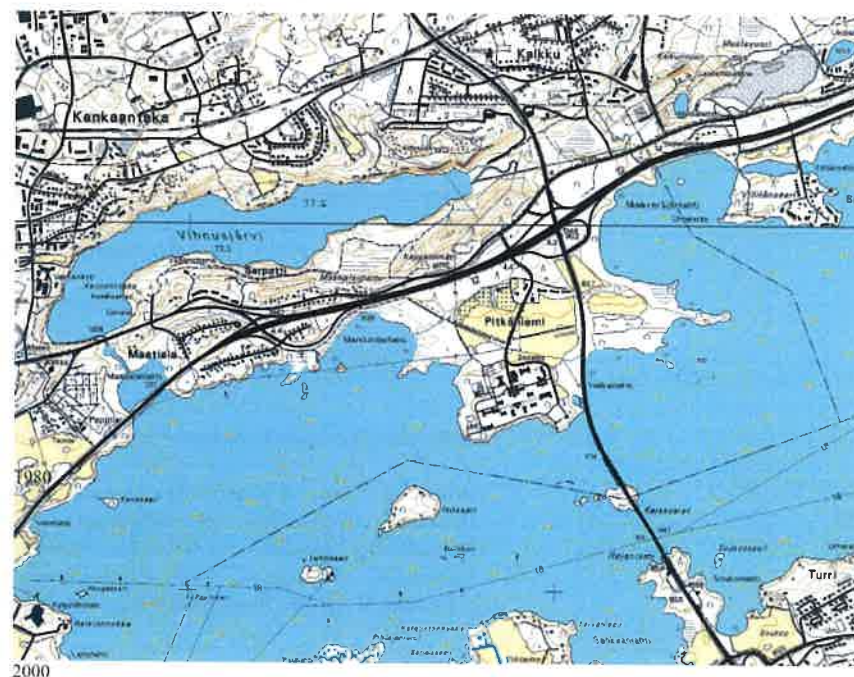

1980

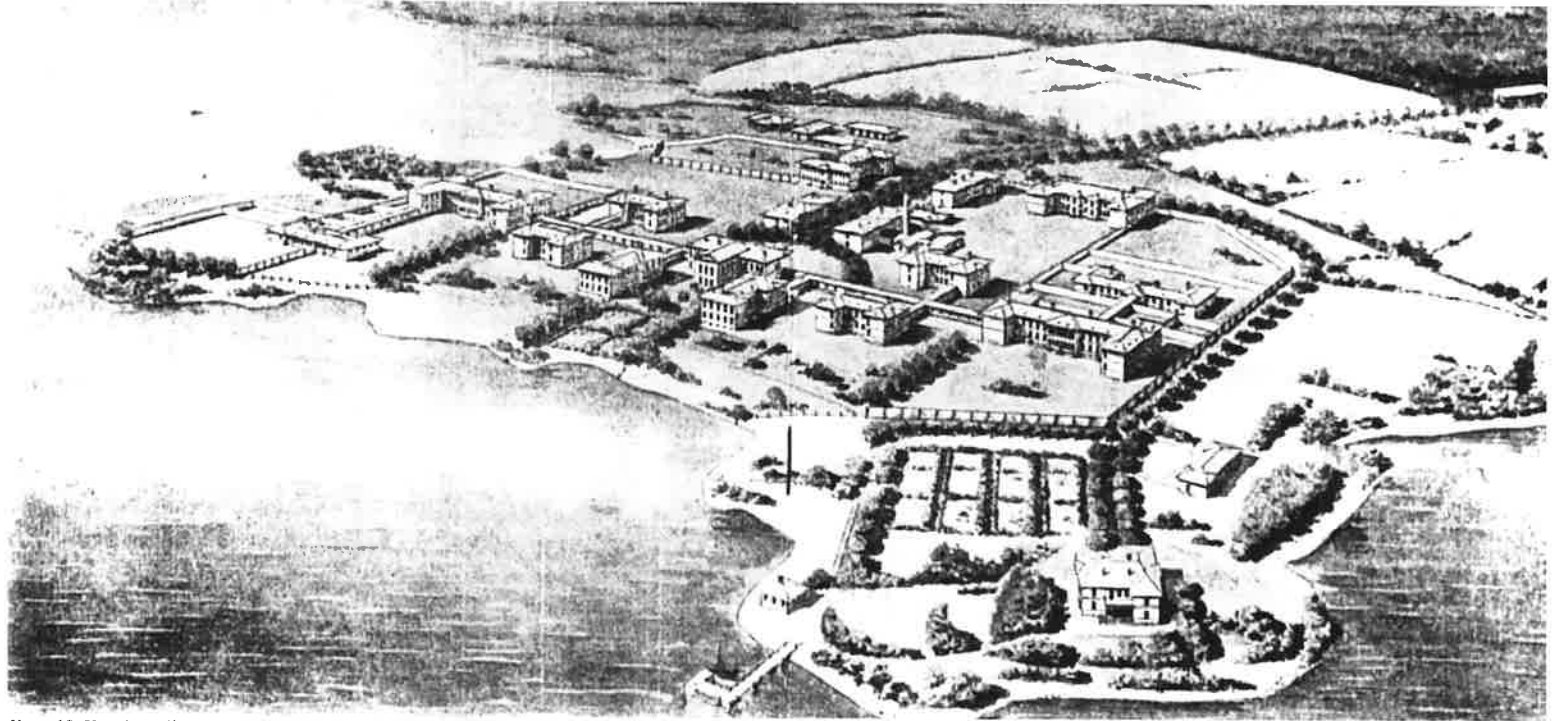
Sairaala-alue sinänsä on oma huomattava kokonaisuutensa, joka on suhteellisen lyhyessä ajassa ja aikanaan laajana kokonaisuutena rakentunut, mikä on vaikuttanut merkittäväällä tavalla alueen yhtenäisyyteen. Alueen rakennukset on suunnitellut arkkitehti Magnus Schjerfbeck ja niiden luonteellisiin piirteisiin kuuluvat pelkistetty klassinen ikkunajako ja loivat aumakatot pitkin avoimine räystäineen. Lisäksi alueen tilarakenteen kannalta tärkeitä ovat rakennusten väliset yhdyskäytävät, jotka muodostavat suojaisia lähtiloja rakennusten väliin. Alueelle on laadittu rakennustapa ohjeisto (Teivas - Honkasalo, 1996), jonka avulla pyritään turvaamaan alueen kulttuuriset arvot myös tulevaisuudessa.

Yhteenvetona selvitysalueen arvokkain säilytettävä maisemaelementti on itäpuolinen peltoaukea ja toisaalta Markluhdanlahden ranta-alue, joka on jo kaavoituksella suojeltu. Länsipuolinen peltoaukea on luonteeltaan puolisuljettu eikä se suoraan hahmotu osana laajempaa kokonaisuutta. Peltoaukua pohjoiseen rajaava metsän reuna on hyvin muodostunut. Itäpuolisen peltoalueen osalta sitä ei tule muuttaa, mutta mikäli sitä joudutaan muuttamaan länsipuolisen peltoalueen osalla rakentamistoimenpiteiden yhteydessä, reunavyöhyke tulee istuttaa uudestaan. Itäpuolinen peltoalue tulee pyrkiä säilyttämään viljelykäytössä tai vastaavassa alueen toimintoja tukevassa käytössä siten, että maisematila ei sulkeudu eikä muutenkaan muutu. Mikäli länsipuolinen peltoalue otetaan asemakaavassa rakentamiskäyttöön, rakentamisen painopisteen olisi tulisi sijaita alueen pohjoisella reunalla. Lisäksi molemmat puistokujanteet tulee säilyttää ja niiden puuston uusiminen tulee suunnitella huolellisesti. Samoin puistokujanteiden molemmilla reunoilla tulisi säilyttää riittävästi avointa tilaa. Keskiosan puistoalueiden kasvillisuutta tulee uudistaa valikoivasti. Markluhdanlahden ranta-alueiden laiduntamista tulee pyrkiä ylläpitämään ja liikkumista ohjaamaan siten, että alueen kasvillisuus tai linnuston pesimärauha ei häiriinny.

Alueen ympäristövaurioista toimenpiteitä edellyttävät valtatie pengertä sekä maanlajitusalue.

2000

Kuva 18. Havainnepiirros 1900-luvun alusta. (Honkasalo - Kuusisto - Teivas: Pitkäniemen alueen ympäristöselvitys 1994.)

Lähteet:

Honkasalo, Eija - Kuusisto, Tarja - Teivas, Eija (1994): Pitkäniemen alueen ympäristö selvitys 1994. Nokia.

Kaarninen, Mervi - Kaarninen, Pekka (1990): Pitkäniemen sairaala 1900-1990. Tampere. Kirjapaino Hermes Oy.

Koivunen, Mikla (2000): Puistoinventointi Pitkäniemen sairaalasta. Museovirasto, Rakennushistorian osasto.

Maisemanhoito; Maisema-alue työryhmän mietintö I (1992): Ympäristöministeriö. Helsinki.

Pirkanmaan kiinteät muinaisjäännökset osa II (2005). Toim. Lähdesmäki, Ulla - Palokoski, Marita. Pirkanmaan maakuntamuseo, Pirkanmaan liitto. Tampere.

Alueelta tehtyjä kasvillisuuskartoituksia:

Sallamaa M (1966); Luettelo Pitkäniemen alueella tavattavista luonnonkasveista

Hietanen I. - Karhunen K. (1985); Pitkäniemen puisto kasvillisuuden kartoittaminen osa I.

Brunnila H. - Välimäki T. (1988); Pitkäniemen puiston kasvillisuuden kunnon arviointi ja uudistussuunnitelma osa II.

Nuotio A-K. - Putkonen K. (1988); Pitkäniemen puiston kasvillisuuden kartoittaminen ja uudistussuunnitelmat osa III.

Koivunen, M. (2000); Puistoinventointi Pitkäniemen sairaalasta, Museovirasto, Rakennushistorian osasto.